



## פרק נב

### האם בימי המשיח יהיה ביטול למצוות הקשורות ליציאת מצרים?

התבאר לך בפרק שעבר, כי אי אפשר (אלא) רק שתהיה הוויית התורה - נצחית. עתה יש עלינו לבאר מה שבא בדברי חכמים בפרק קמא דברכות (יבב): "תניא, אמר להם בן זומא לחכמים: וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח? והלא כבר נאמר (ירמיהו כג, ז-ח): 'לִכְן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְלֹא יֵאמְרוּ עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הִעֲלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. כִּי אִם חַי ה' אֲשֶׁר הִעֲלָה וְאֲשֶׁר הֵבִיֵא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צְפוֹנָה וּמְכַל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְחַתִּים שָׁם'. אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכויות עיקר, ויציאת מצרים טפל לה". עד כאן.

והרי מבואר לפניך, כי למאן דאמר שאין מזכירין יציאת מצרים (בימות המשיח), יהיו בטלין כמה מצוות. כמו: מצוות פסח, ומצה, וביעור החמץ, שנאמר אצל זה (דברים טז, ג): "לִמְעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ". ומאחר שאין מזכירים יציאת מצרים לימות משיחנו, תהא מצווה זאת בטלה!<sup>599</sup>

והרשב"א ז"ל השיב<sup>600</sup> שאילו כתיב: "למען תזכור יום צאתך כל ימי חיך - שבעת

#### הערות - ילמד ענוים דרכו

599 כך ניסו הנוצרים לערער אמונת ישראל. וז"ל הרשב"א (שו"ת הרשב"א החדשות סימן שסח): "הוא (אותו יהודי מומר) בא עלינו מצד ההגדות שבאו בתלמוד. ואמר כי בתלמוד אמרו שהמצוות עתידות להתבטל, שהרי אמרו בראשון של ברכות: 'תניא אמר להם בן זומא לחכמים... מכלל דבר זה נשמע שמצוות התורה לזמן (קצוב), והוא שק"ש, ומצוות הפסח והמצוות, ומניעת החמץ - לזיכרון יציאת מצרים... ואם אין מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח כדעת בן זומא, אם כן אף הפסח והמצה ומניעת החמץ בטלים, שלא נצטוונו בהם רק לזכור יציאת מצרים... זו ראייה שחכמי ישראל מודים שהמצוות אינן נצחיות ועתידות להתבטל. וכיון שכן, יש רשות לבעל הדין לחלוק ולומר: שאפילו בזמן הזה בטלות! שאין בינינו ובינם רק המשכת זמן קצוב רב או מעט".

600 ברשב"א שלפנינו ההסבר שונה. וז"ל שם: "מצוות הפסח והמצה ומניעת אכילת החמץ אינו מחייב זכירת היציאה ממצרים. ויגלה לך זה מחילוף החיובים (=העונשים): שהוא ית' חייב במניעת הפסח כרת, באומר: 'וחדל מעשות הפסח ונכרתה', וכן חייב באכילת החמץ באומר: 'כי כל אוכל חמץ ונכרתה', ובאכילת מצה עשה באומר: 'בערב תאכלו מצוות'. ואילו היה הטעם כאן וכאן אחד, למה חייב כאן כרת וכאן לא חייב, רק במצוות עשה? וכל הציוויים משורש אחד? והכתוב שאמר 'למען תזכור את יום צאתך', אינו שב אל עשיית הפסח ולמניעת החמץ ואכילת המצה. שאילו כן, היה המקרא הפוך, והיה מן הראוי לומר: 'שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כי בחיפון יצאת'. אבל בהקדימו 'כי בחיפון יצאת' ואחריו אמר: 'למען תזכור' - ראייה מוכרחת שטעם 'למען תזכור' אינו קשור עם שבעת ימים תאכל עליו מצות. רק קשר הכתוב כן, לא תאכל עליו חמץ ושבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחיפון יצאת, ולמען זה - רוצה לומר: כדי שלא יעברו דברים אלו מזכרוןך, תזכור כבר כל ימי חיך את יום צאתך מארץ מצרים. ולמען' במקום הזה כ'למען ינוח שורך וחמורך' האמור בשבת. כי אין הכוונה

ימים תאכל מצות", היה משמע בוודאי כי לא נצטוו במצוות מצה וביעור חמץ (אלא) רק בשביל שיוזכר יציאת מצרים (ויצ"מ היא טעם המצווה). אבל מאחר דכתיב "יום צאתך" בסוף, ראיה מוכרחת שהם שני דברים. וכך פירוש הכתוב: "שבעת ימים תאכל עליו מצות" - והיא מצווה בפני עצמה, "כי בחיפזון יצאת ממצרים". ולמען זאת, כלומר בשביל שיצאת ממצרים בחיפזון, תזכור יום צאתך כל ימי חיך - בפה (=מצווה נוספת). ואם כן, לא תהיה מצוות מצה בטילה, שמצוות מצה אינה תלויה בזיכרון יציאת מצרים.

ובלא זה גם כן יראה דלא קשה, דהא על כל פנים מה שכתוב "למען תזכור יום צאתך" - לא על ידי אכילת מצה. שהרי חכמים פירשו (ברכות יב, ב) "למען תזכור יום צאתך" על הזכירה בפה (בכל יום! ללא קשר לאכילת המצה), ולא על אכילת מצה. ועל כורחך פירושו, כמו שפירשנו בחיבור גבורות השם (פרק נג): "שבעת ימים תאכל עליו מצות", וכאשר תאכל עליו מצות, מעתה תוכל לזכור יום צאתך - כל ימך. שאם לא אכלת מצה בזמן היציאה, לא היה זה זכירה מה שהוא זוכר כל יום ויום, אחר שאין ידוע מה ענין היציאה. אבל עתה שתאכל עליו שבעת ימים מצה, מעתה זכירה של כל יום ויום הוא זכירה ליום היציאה, אבל המצווה של אכילת מצה אינו בשביל הזכירה (אלא שע"י שאוכל מצה הוא גם מכין את הבסיס לזיכרון היומי של יצ"מ). ופירוש "למען בכאן, כמו (דברים כט, יח): "בְּשִׁרְרוֹת לְבַי אֵלֶיךָ, לְמַעַן סְפֹת הַרְוֶה אֶת הַצִּמְאָה". שאין פירושו שהולך בשרירות לבו למען (=כדי) שיוסיף לו הרווה את הצמאה, אבל פירושו כאשר הוא הולך בשרירות לבו, דבר זה הוא (הגורם גם) לספות הרווה את הצמאה. וכך פירושו כאן, שבעת ימים תאכל מצות, בשביל (=ובזכות) זה תזכור יום צאתך כל ימי חיך.

#### הערות - ילמד ענוים דרכו

להיות השביתה והמנוחה בשבת כדי שינוחו בו השור והחמור, רק לזכור חידוש העולם כאומר בפרשת הדברות: 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ... על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו, וכתוב: 'על כן ציוונו ה' אלוהיך לעשות את יום השבת. רק פי' 'ולמען' - שתשבות ביום השביעי ולא תבוא לידי מלאכה, ינוח גם שורך וחמורך. ויש למען כאלו בכתובים הרבה". נמצא ש"למען" אינו התכלית של המצווה (כלומר אין אכילת המצה כדי שזכור כל השנה), אלא האמצעי שעל ידו תתקיים המצווה - על ידי שזכיר את יציאת מצרים כל השנה נזכור לעשות הפסח, כלומר הזיכרון היומי ישם במרכז התודעה את יציאת מצרים וכך לא ישכחו מצוות החג. ובימות המשיח שחגיגת יציאת מצרים תהיה טפלה - אף שנקיים החג ומצוותיו, לא יהיה צורך להדגיש את יציאת מצרים כל השנה לשם כך, אלא נזכיר את הגאולה העתידה בכל יום שהיא תהיה עיקר. ואין זה שינוי במצווה, כי עיקר המצווה לזכור את הגאולה. בגאולה הראשונה - את הראשונה, ובגאולה האחרונה - את האחרונה (עיי' רמב"ן שמות יב, א). לעומת הרשב"א, שיטת המהר"ל היא שחויית ליל הסדר שהאדם מרגיש כאילו הוא יצא ממצרים - מאפשרת את זכירת יציאת מצרים בכל יום. כי אם לא יצא - מה יזכור? לפי המהר"ל ליל הסדר ומצוותיו צריכים להשפיע על כל השנה כולה. ואילו לרשב"א המהלך הפוך: הזיכרון כל השנה הוא כדי לשים במרכז את הגאולה ומצוותיה. [ובאמת אלו ואלו דא"ח שימות השנה מכינים שלא נשכח את פסח ונקיימו כחוויה, ואז חוויה זו מאירה לכל השנה כולה.]

וכבר פירשנו בחיבור נצח ישראל (בהקדמה לספר): ולי יראה דאף לבן זומא, לא שתהא הזכרת יציאת מצרים בטלה. כי יציאת מצרים היא התחלת ישראל שהיו אל השם יתברך. ואין חילוק בין בזמן הזה ובין לימות משיחנו, ואין צריך ריבוי אל ימות משיחנו, שלעולם יש לזכור ההתחלה, היא יציאת מצרים.

רק דחכמים דרשו "כל ימי חייך" - להביא לימות משיחנו, אם כן סבירא להו דהזכרת יציאת מצרים כדי לזכור הטובות שעשה השם יתברך עם ישראל, ולכן לדידהו ימות משיחנו ריבוי (לא על זיכרון היציאה אלא על זיכרון הטובות שהיו בעת היציאה). שלא תאמר כי אצל הטובה הגדולה של ימות משיחנו, אין לזכור טובת יציאת מצרים, ולכך צריך ריבוי. ומקשה להו (בן זומא): והלא אין לזכור טובת היציאה אצל טובת ימות משיחנו, דכתיב: "לא יאמר חי ה' וגו'", שתראה כי טובת היציאה אין לה זכר כלל אצל טובת ימות משיחנו? (עד כאן פירוש שאלת ב"ז את חכמים. ועל כן טוען ב"ז): אלא ודאי הזכירה של ההוצאה, דהיינו שיש לזכור לעולם התחלת ישראל שהיו לעם ה' על ידי היציאה, ובשביל כך המצווה לזכור יום היציאה. ואם כן לא צריך ריבוי, דמאי שנא ביאת משיחנו מבזמן הזה? כי לעולם צריך להזכיר התחלת ישראל. רק לדברי חכמים, שהזכרת היציאה בשביל הטוב שהטיב השם יתברך עמנו, והוה אמינא שאצל הטובה שיהיה לישראל לימות משיחנו אין להזכיר יציאת מצרים, ולכך צריך ריבוי של "כל ימי חייך". ועל זה מקשה, והלא האמת כך הוא, כי לא יהיה נזכר יציאת מצרים אצל גאולה האחרונה, שכל כך גדול תהיה גאולה אחרונה. ומתרץ (הגמרא לחכמים): לא שלא ייזכר לגמרי, אלא שיהיה שעבוד מלכויות עיקר וכו'. אבל על כל פנים ייזכר יציאת מצרים אליבא דכולי עלמא (לב"ז - על עצם היציאה, ולחכמים - גם על הטובות), מפני שהוא התחלת ישראל שלקח אותם. ובשביל זה יהיה יציאת מצרים נזכרת.

## שאלות מנחות:

- ✦ מה מועיל לנוצרים להוכיח מהתלמוד שגם לדעת חכמים המצוות יתבטלו לימות המשיח? הרי ימות המשיח לא באו עדיין?
- ✦ יש "למען" כסיבה למצווה, ויש "למען" שהוא תוצאת המצווה. כיצד מפרש הרשב"א וכיצד המהר"ל?
- ✦ מה מועיל לפולו של הרשב"א שבידר שמצוות פסח ומצה לא יתבטלו, הרי גם לפירושו יוצא שמצוות זכירת יציאת מצרים תהיה בטלה על פי בן זומא?
- ✦ האם מצוות שמראש נקבעו לשעה ולא לדורות סותרות את היסוד שהתורה נצחית ולא תשתנה?
- ✦ האם לפי המהר"ל, לדעת בן זומא יהיה שינוי כלשהו בימות המשיח במצוות זכירת יציאת מצרים?